

Ikääntyneiden hoitotyöhön liittyvään tulevaisuuden osaamistarpeeseen valmistautuminen Lapin ammattikorkeakoulussa

Anniina Tohmola, TtM, lehtori, Pohjoinen hyvinvointi ja palvelut; Tulevaisuuden terveyspalvelut, Lapin ammattikorkeakoulu

Satu Elo, TtT, dosentti, yliopettaja, YAMK -osaamisryhmä, Lapin ammattikorkeakoulu

Asiasanat: ikääntyneet, hoitotyö, osaaminen, gerontologia

Tulevaisuuden osaamistarpeet

Ikääntyneiden hoitotyö koskee tämän päivän yhteiskunnassa suurta osaa sairaanhoitajia väestön ikääntyessä nopeasti. Tarvitaan monipuolista osaamista ja osaamisen kehittämistä, koska ikääntyneiden tarpeet, hoitotyön toimintaympäristöt ja työmenetelmät muuttuvat yhteiskunnan muuttumisen myötä (Hiltunen 2015). Yleissairaanhoidosta vastaavan hoitajan vähimmäisvaatimukset gerontologiselle osaamiselle ovat ikääntymiseen liittyvät muutokset, muistisairaudet, toimintakyky ja voimavarojen arviointi sekä iäkkään ihmisen ja perheen osallisuus (Eriksson ym. 2015). Terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneelta odotetaan lisäksi ikäihmisen hoitoon liittyvissä tilanteissa riittävää kielitaitoa eri kulttuureista tulevien asiakkaiden kohtaamiseksi, dialogitaitoja, eettistä osaamista, palveluiden tuotanto-osaaminen sekä ohjaamis- ja neuvottelutaitojen erityispiirteiden hallintaa. (Taipale-Lehto & Bergman 2013, 30.)

Ikääntyvien terveystieteisiin liittyvä koulutuksellinen perusosaaminen käsittää aivoterveystieteiden liittyvän terveyden edistämisen osaamisen, peruslääkityksen hallinnan, lääkehoitotaidot (lääkkeiden sivuvaikutusten, yhteisvaikutusten ja antotapojen hallitseminen), asiakkaan itsehoito- ja ohjauksen, osallistaminen ja vastuullistaminen, kuntoutusosaaminen sekä uuden teknologian hyödyntäminen terveysalan työssä näkökulmasta (Taipale-Lehto & Bergman 2013). Geriatrian, vanhussosiaalityön, kuntoutuksen sekä

muistisairauksiin ja apuvälineisiin liittyvän erityisosaamisen tulee olla ikääntyneiden tavoitettavissa yhdenvertaisesti. Erityisesti syrjäseuduilla asuvat tulisi saavuttaa liikkuvilla ja sähköisillä palveluilla, sekä huolehtia, että iäkkäät ihmiset osaavat käyttää sähköisiä palveluja tai saavat käyttöön tukea. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019)

Ikääntyneille suunnattujen palveluiden lähtökohtana on mahdollistaa fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen toimintakyky, itsenäinen ja mielekäs elämä, oma aktiivisuus ja toimijuus sekä osallisuus ja voimavarat. Tässä artikkelissa tarkastelemme, miten Lapin ammattikorkeakoulun hoitotyön koulutuksessa näihin osaamishaasteisiin ollaan vastaamassa koulutuksen kehittämisen ja hanketoiminnan myötä.

Ikääntyneiden terveystalviin liittyvä koulutuksellinen perusosaaminen Lapin ammattikorkeakoulussa

Aivoterveysteen liittyvän terveyden edistämisen osaaminen

Lapin ammattikorkeakoulu on mukana valtakunnallisessa Aivoterveysteen edistäminen - erikoistumiskoulutuksessa. Aivoterveysteen tarkoitetaan laaja-alaisesti aivojen hyvinvointia. Se on ihmisen toimintakykyisyyden perusta, joka vaatii kaikkein monimutkaisinta eri aivojen osien yhteistoimintaa. Tarve aivoterveysteen edistämisen, hoidon ja kuntoutuksen monialaisille osaajille lisääntyy elämäntalon eri vaiheissa, erityisesti väestön ikääntyessä, sydän- ja verisuonisairauksien sekä muistisairauksien esiintyvyyden kasvaessa. Elämäntalviin vaikuttamalla voidaan pienentää esimerkiksi muistisairausten riskiä ja myöhentää sairauten oireiden ilmaantumista jopa 3–5 vuodella (Elämäntalviin aivoterveysteen 2017).

Erikoistumiskoulutus vahvistaa osaamista liittyen eri-ikäisten ja eri elämäntalviin olevien aivoterveysteen ja sekä tuo esille ennaltaehkäisyyn, hoitoon ja kuntoutumiseen uusia innovatiivisia keinoja ja ratkaisuja. Koulutuksen rakenne sisältää kaikille yhteiset neljä teemakokonaisuutta, joiden sisällä opiskelija voi syventää osaamistaan oman asiantuntijuutensa mukaisesti:

- Aivoterveysteen hyvinvoinnin perustana lapsuudesta vanhuuteen
- Aivoterveysteen monialainen edistäminen eri toimintaympäristöissä
- Toimintakyvyn, kuntoutuksen ja elämäntalviin tukeminen
- Asiakaslähtöisen palveluosaamisen kehittäminen aivoterveysteen edistämiseksi

Koulutus toteutetaan vuoden 2020 aikana monimuoto-opetuksena. Keskeistä on, että koulutuksen toteutus on suunniteltu yhteistyössä eri ammattikorkeakoulun ja työelämän edustajien kanssa. Näin opinnot ja kiinnittyvät vahvasti työelämään ja opiskelijan osaamisen vahvistamiseen. Lisäksi samanaikainen toteutus eri puolella Suomea mahdollistaa verkostoitumisen koulutukseen osallistuvan henkilökunnan kesken ja asiantuntijuuden valtakunnallisen jakamisen. Tavoitteenamme on, että koulutuksen myötä asiantuntemus myös ikääntyneiden aivoterveysten edistämiseksi lisääntyy ja työelämän valmiudet ohjata ikääntyneitä terveellisissä elämäntavoissa monipuolistuvat.

Ikääntyneiden turvallisen lääkehoidon toteuttaminen

Lapin ammattikorkeakoulu tekee yhteistyötä ikääntyneiden hoitotyön ja koulutuksen osalta useiden muiden korkeakoulujen kanssa. Oulun yliopisto on näistä yksi. Tuore Karttusen (2019) väitöskirjatutkimus tarkastelee lääkehoidon toteutumista hoitohenkilökunnalle suunnatun kyselyn avulla. Ikääntyneille yleinen monilääkitys lisää sivu-, haitta- ja yhteisvaikutusten riskiä, jolloin lääkehoidon vaikutusten seuranta ja arviointi korostuvat. Karttusen (2019) tutkimuksen tarkoituksena oli tunnistaa lääkehoidon turvallisen toteuttamisen haasteita hoitotyössä. Tutkimustuloksista nousee esille useita hoitotyön koulutuksen kehittämishaasteita. Vaikka suurin osa tutkimukseen osallistuneista hoitajista arvioi toteuttavansa lääkehoitoa turvallisesti, lähes puolet ilmoitti poikkeavansa ohjeista ja suosituksista lääkkeiden antamisessa sekä lääkehoidon vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa. Hoitajat eivät aina valmistelleet lääkkeitä käyttökuntoon ohjeiden ja suositusten mukaisesti ja tältä osalta potilasturvallisuutta vaaransivat erityisesti lääkkeiden murskaaminen ja kapselien avaaminen. (Karttunen 2019.) Edellä mainitut turvallisen lääkehoidon toteuttamiseen liittyvät haasteet tulisi ottaa myös koulutuksessa tarkasteltavaksi. Lääkehoidon aseptiikka toteutui tulosten mukaan kuitenkin hyvin, mikä antaa viitteitä siitä, että myös koulutuksessa aseptiikkaa on otettu hyvin huomioon.

Sen lisäksi, että terveydenhuollon toimintayksiköt voivat hyödyntää tutkimustietoa lääkehoitoprosessien kehittämisessä, hoitohenkilöstön osaamisen vahvistamisessa ja asenteisiin vaikuttamisessa, on tiedosta hyötyä myös oppilaitoksille ja korkeakouluille lääkehoidon perus- ja täydennyskoulutusten suunnittelussa. Turvallisen lääkehoidon edellytyksenä on jatkuva oppilaitosten ja harjoittelupaikkojen vuoropuhelu opiskelijoiden lääkehoidon oppimisen turvaamiseksi. Myös vastavalmistuneet sairaanhoitajat ovat työyhteisöille voimavara uusien toimintatapojen käyttöönottamiseksi.

Hoitotyöntekijöiden kuntoutusosaamisen vahvistaminen

Vanhuspalveluilla huolehditaan ikääntyneiden henkilöiden hyvinvoinnista, terveydestä ja toimintakyvystä sekä tuetaan itsenäistä elämää. Tämä mahdollistetaan monialaisella osaamisella (Taipale-Lehto & Bergman 2013.) Myös laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista (28.12.2012/980) tätä edellyttää.

Lapin ammattikorkeakoulun ikääntyneiden toimintakyvyn tukemisen opintojaksolla eräänä lähtökohtana on moniammatillinen toiminta. Opintojakso järjestetään hoitotyön- ja fysioterapeutin taustan omaavien opettajien yhteisopettajuutena ja tuomaan opiskelijoille monipuolista näkemystä sairauksien hoidosta sekä toimintakyvyn arvioimisesta ja tukemisesta. Opetukseen pyritään yhdistämään moniammatillisuus myös opiskelijaryhmän osalta, kun hoitotyön (sairaanhoitajat) ja vanhustyön (geronomit) opiskelijat pääsevät pohtimaan yhdessä toimintakykyä. Näin tuetaan moniammatillisen toimijuuden näkemyksen kehittymistä jo opiskelujen aikana ja valmistetaan moniammatilliseen työelämään.

Uuden teknologian hyödyntäminen terveysalalla ja ikääntyneiden hoitotyössä

Digitaalisten terveystalvvelujen kehittäminen on koko Euroopan tasolla yksi kehittämisen painopistealueista. Erityisesti tämän toiminnan tavoitteena on tarkastella, kuinka eHealth-ratkaisuja voidaan kehittää ja edistää eri sidosryhmien kesken. Kehittämisen keskiössä on myös parhaiden käytäntöjen yksilöiminen ja hyvien käytäntöjen jakaminen. (eHEALTH - Future Digital Health in the EU.) Lapin ammattikorkeakoulussa tähän haasteeseen on vastattu esimerkiksi suunnittelemalla uusi YAMK -koulutus (Lapin ammattikorkeakoulun Master School): Digitaalisten terveystalvveluiden ja hyvinvointiteknologian asiantuntija. Tähän koulutukseen toivotaan myös ikääntyneiden hoitotyössä toimivien henkilöiden osallistuvan, sillä esimerkiksi kotihoidon palvelut ovat kovaa vauhtia digitaalistumassa ja hyvinvointiteknologian markkinat ovat vahvasti ikääntyneiden omahoidon tukemisessa.

Koulutus on suunniteltu sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalla työskentelevän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneen henkilön osaamisen syventämiseen ja vastaamaan työelämän muuttuviin tarpeisiin. Koulutuksen ohjaavina tekijöinä ovat digitaalisten ja teknologisten ratkaisujen yleistymisen terveys- ja hyvinvointialoilla. Älykkäiden teknologiaratkaisujen yleistymisen edellyttävät kykyä suunnitella, kehittää ja arvioida uusien teknologiaa hyödyntävien toimintamallien vaikuttavuutta ja käyttäjälähtöisyyttä. Koulutuksen

tavoitteena on antaa valmiudet toimia asiantuntijana, suunnittelijana, kehittäjänä ja palveluiden uudistajana sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalla. Koulutus antaa lisäksi valmiuksia työelämän tutkimukselliseen kehittämiseen, joka on kehittämistoiminnan peruspilari.

Henkilöstön ja opiskelijoiden riittävä kielitaito

Mikkosen (2017) tutkimus osoitti, että kansainvälisten opiskelijoiden suomen kielen taidolla oli suurempi vaikutus heidän oppimiseensa kuin heidän kulttuurisella tai etnisellä taustallaan. Lisäksi kansainvälisten opiskelijoiden kliinisen harjoittelun ohjaajat suhtautuivat kansainvälisiin opiskelijoihin myönteisemmin ja ohjasivat opiskelijoita paremmin, kun ohjaajien englannin kielen taito oli riittävän hyvä. Tulokset osoittavat, että niin hoitotyön ammattilaisten kuin opiskelijoidenkin kielitaidolla on kiistan merkitys hoitotyön ja oppimisen laadulle.

Lapin ammattikorkeakoulu on mukana Sote-silta -hankkeessa, joka tuottaa moduulimallin polkuopinnoista maahan muuttaneille, korkeakoulutetuille sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille, jotta he voivat harjoittaa ammattiaan maassamme ilman täyttä uudelleen kouluttautumista. Opintojen alussa opiskelija suorittaa alkutestin, jonka tulos välitetään Valviralle arvioitavaksi. Lausunnon perusteella ammattilaiset suorittavat yksilöllisen opintopolun mukaisia moduulioopintoja pääosin verkko-opintoina. Moduulit sisältävät muun muassa suomen kieltä, lainsäädäntöä, kliinistä osaamista, lääkehoitoa, ohjattua harjoittelua ja loppukokeen. Hyväksytyt loppukokeen suorittaneet ammattilaiset saavat Valviralta lausunnon harjoittaa ammattiaan Suomessa suomen kielellä. Tällaisten erikoisopintojen myötä pystymme hieman helpottamaan tämän päivän ja tulevaisuuden hoitajapulaa.

Eettinen osaaminen

Sairaanhoitajan tulee osata toimia työssään hoitotyön arvojen ja eettisten periaatteiden sekä ammatinharjoittamista koskevan lainsäädännön mukaisesti (Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 559/94, Sairaanhoitajat 2014). Ammattietiikan tärkeys korostuu sosiaali- ja terveydenhuollossa haavoittuvien ryhmien huolenpidossa. Erityisesti sellaisten henkilöiden, jotka eivät pysty itse tekemään hoitoaan ja hoivaansa koskevia päätöksiä, huolenpidossa eettisten periaatteiden tuntemus ja soveltaminen helpottavat arjen työtä, auttavat jaksamaan ja mikä tärkeintä, parantavat myös potilaan ja asiakkaan hyvinvointia ja asemaa (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2011).

Palliativisen hoitotyön ja lääketieteen koulutuksen kehittämisen Edupal-hankkeessa kehitetään monipuolisesti ja moniammatillisesti palliativista osaamista ja koulutusta. 14

suomalaista ammattikorkeakoulua ja 5 yliopiston lääketieteen ja 1 hoitotieteen koulutusyksikköä laativat yhteisiä osaamiskuvauksia ja kehittävät koulutusta. Tutkimuksellisen kehittämisen myötä valmistuu muun muassa Palliatiivisen hoitotyön erikoistumiskoulutus ja peruskoulutuksen OPS-suositus. Oppilaitoksessamme tehdään parhaillaan myös opinnäytetöitä, jotka keskittyvät palliatiiviseen hoitoon. Opinnäytetyöt osoittavat käytännön hoitotyön tarpeen erilaisille saattohoitotyön oppaille sekä henkilöstön tuen tarpeen erilaisten palliatiiviseen hoitotyön liittyvien eettisten haasteiden käsittelyyn.

Tutkimus- ja kehittämisosaaminen

Synteesi valmistuneisiin ja meneillään oleviin perus- ja YAMK-opiskelijoiden opinnäytetöihin osoittaa, että tällä hetkellä painopiste ikääntyneiden hoitotyöhön liittyvissä opinnäytetöissä on kotihoidossa, palveluasumisessa ja saattohoidossa. Yleisimmin perusopiskelijoiden laatimat opinnäytetyöt ovat erilaisia oppaita, kirjallisuuskatsauksia ja pienimuotoisia laadullisia tutkimuksia. Opinnäytetyön aihealueet heijastelevat erittäin hyvin ajankohtaisia haasteita ikääntyneiden hoitotyön saralla. Menetelmällisesti tulevaisuuden toiveena opinnäytetöiden osalta on, että niissä hyödynnetään entistä enemmän erilaisia digitaalisia ratkaisuja esimerkiksi oppaiden laatimisessa. Sisällöllisesti esimerkiksi kotihoidon digitalisaatio ja teknologiaorientoituneisuus tarjoaa innovatiivisia opinnäytetyön aiheita. Teknologiaosaamista opiskelijat kiistatta tulevat työelämässä entistä enemmän tarvitsemaan. Ikääntyneiden määrän kasvaessa hoito- ja hoivamenot kasvavat samaa vauhtia väestön ikääntymisen kanssa (Findikaattori 2016), joten on tärkeää ymmärtää hoidon, toimintakyvyn tukemisen ja sairauksien ennaltaehkäisyn merkitys, sekä samaan aikaan hallita digitaalistan ympäristömme toimivuus. Hyvän yhteisen tulevaisuuden vuoksi oppilaitoksemme on tärkeää olla varmistamassa osaavaa ja motivoitunutta hoitohenkilökuntaa ikääntyneiden hoitotyöhön.

Lähteet

eHEALTH - Future Digital Health in the EU. <https://www.espon.eu/eHealth>

Elämäntavoilla aivoterveyttä (2017) <https://www.muistiliitto.fi/fi/aivot-ja-muisti/aivoterveys/elamantavoilla-aivoterveyttä>

Eriksson E, Korhonen T, Merasto M & Moisio E-L (2015) Sairaanhoidajan ammatillinen osaaminen – Sairaanhoidajakoulutuksen tulevaisuus-hanke. Ammattikorkeakoulujen terveysalan verkosto ja Suomen sairaanhoidajaliitto ry. Bookwell Oy, Porvoo.

Findikaattori (2016) Väestön ikärakenne. Valtioneuvoston kanslia ja Tilastokeskus.

Hiltunen P (2015) Ikääntyneiden hoitotyö Suomessa. Katsaus kehittämistarpeisiin. Hoitotyön tutkimussäätiö.

Karttunen M (2019) Lääkehoidon turvallinen toteuttaminen ikääntyneiden pitkäaikaishoidossa hoitohenkilöstön arvioimana. Acta Universitas Ouluensis D 1527, Oulun yliopisto.

Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 559/94 (2019)

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940559>

Mikkonen K (2017) Clinical learning environment and mentoring of culturally and linguistically diverse nursing students. Acta Universitas Ouluensis D 1416. University of Oulu.

Sairaanhoitajat (2014) Sairaanhoitajien eettiset ohjeet.

<https://sairaanhoitajat.fi/jasenpalvelut/ammattillinen-kehittyminen/sairaanhoitajan-eettiset-ohjeet/>

Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta (2011) ETENE-julkaisu 32

<https://etene.fi/documents/1429646/1559058/ETENE-julkaisu+32+Sosiaali-+ja+terveysalan+eettinen+perusta.pdf/13c517e8-6644-4fa5-8c5f-193cfdce9841/ETENE-julkaisu+32+Sosiaali-+ja+terveysalan+eettinen+perusta.pdf>

Taipale-Lehto U & Bergman T (2013) Vanhuspalveluiden osaamistarveraportti. Raportit ja selvitykset. 2013:14. Tampere: Juvenes Print- Suomen Yliopistopaino Oy.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Sote ja vanhuspalvelut.

<https://thl.fi/fi/web/ikaantyminen/toimivat-vanhuspalvelut/sote-ja-vanhuspalvelut>